

GODIŠNJAK PILAR, *Prinosi za proučavanje života i djela dra Ive Pilara*
(Svezak drugi), Institut društvenih znanosti IVO PILAR, Zagreb 2002.,
broj 2, 255.

Pred čitateljima je drugi svezak znanstvene publikacije - *Godišnjak Pilar. Prinosi za proučavanje života i djela dra Ive Pilara*, koju je prije godinu dana pokrenuo Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar", na svoju desetu obljetnicu osnutka. Ovim drugim brojem nastavljeno je istraživanje i objavljivanje rezultata interdisciplinarnoga proučavanja Pilarova znanstvenog opusa s područja geopolitike, sociologije, psihologije, prava, etnologije, umjetnosti i dr., te osobnoga političkog angažmana tog istaknutog hrvatskog intelektualca.

Drugi svezak razdijeljen je u pet cjelina tematski međusobno isprepletenih. U prvoj cjelini pod naslovom *Kritički uvid u Pilarove znanstvene i stručne interese* (11-64). u prvom članku **Mira Kolar** ocjenjuje Pilarove radove o secesiji koja je svojim napadom na uredne, klasične forme bila opasna jer se pojavila mlada generacija koja je tražila promjenu ponašanja na svim poljima društvenog, gospodarskog i političkog života do čega je i došlo 1903. godine odlaskom Khuena Hedérváryja. Ovaj rad je pokazao kako su dr. Ivo Pilar, dr. Josip Frank, Hinko Krizman i Dušan Plavšić započeli kao branitelji slobode u umjetnosti, a završili kao političari, koji su tražili veću slobodu u politici i gospodarstvu i potpuno likvidiranje konzervativnih struja. Pilarovo djelo "Secesija" je trajne vrijednosti, jer ne pripada samo domeni umjetnosti, već i zbivanjima oko tog umjetničkog smjera o kojem su ocjenu dali stručnjaci iz književnosti i umjetnosti. **Stjepan Matković** autor je članka nastalog na temelju sedam Pilarovih pisama upućenih Dušanu Plavšiću u kojem se u širem gospodarskom, društvenom i političkom kontekstu analiziraju stajališta pristaša i protivnika secesije. Autor je uputio na činjenicu da nije uvijek dolazilo do preklapanja idejnih i stranačkih pogleda, ali je potvrdio i Pilarovo izvanredno poznavanje hrvatske prošlosti. *Uvid u djelo Borba za vrijednost svoga "ja" ili uvod u "Pilarovu psihologiju"* rasprava je **Vlade Šakića** u kojoj autor upozorava da se Pilar bavio i psihološkom analizom, zatim da mu se može pripisati atribut jednog od pionira razvoja socijalne psihologije u Hrvatskoj, ali sklonost ka primjeni teorijskih postignuća u praksi, a to je pristup koji se u društvenim znanostima počeo razvijati tek u drugoj polovici dvadesetog stoljeća. Između ostalog, autor zaključuje da su njegove analize

socijalnog i individualnog identiteta te odnosa individualnog i kolektivnog u kulturnoj perspektivi u navedenim teorijama i empirijskim potvrdama tih teorija gotovo u cijelosti potvrđene, te ga svakako svrstavaju među pionire socijalne psihologije na europskoj razini.

Druga cjelina tretira *Političke koncepcije i angažman* (67-102) dra Ive Pilara. **Dragutin Pavličević** u svom prilogu piše o vremenu i prostoru, odnosno povijesnom okviru djelovanja ovog velikog hrvatskog intelektualca, koji je objavljivao literarne, publicističke i znanstvene radove punih 35 godina. U njima je analizirao suvremena povijesna zbivanja i procese, odnosno bio pojedinac koji je mislio drugačije. **Zoran Grijak** je u svom članku upozorio na naknadne korekcije u Pilarovoj "Promemoriji", te na pogreške u hrvatskom prijevodu Stadlerove "Promemorije", tj. na dokumente koji su bili uručeni austrijskom caru i hrvatsko-ugarskom kralju Karlu I. (IV.) tijekom iste audijencije, 1917. godine, što je važan prilog detaljnijem upoznavanju Pilarovih državnopravnih stajališta te koncepcija političkog kruga oko nadbiskupa Stadlera kojemu je i sam Pilar pripadao u to vrijeme.

U trećoj cjelini *Na putu prema monografiji i kritičkom izdanju Pilarovih djela* (103-156) u prvom članku **Srećko Lipovčan** na temelju dokumenata iz Pilarove ostavštine nastavlja raspravu o genezi djela *Die südslawische Frage und der Weltkrieg* kao i o sudbini prvog izdanja. Autor zaključuje također da za sada nemamo čvrstih dokaza da je, kako je to u literaturi navođeno, "Beogradska vlada" kupovala i uništavala primjerke ovoga Pilarova djela, te se zalaže za daljnja istraživanja, kako bi se revaloriziralo ono bitno i dugotrajno relevantno u njegovu opisu. Dr. Ivo Pilar kao prohabsburgovski orijentiran političar bio je protivnik stvaranja Kraljevstva SHS što mu je donosilo neprilike o kojima **Bosiljka Janjatović** po prvi put u hrvatskoj historiografiji prikazuje uzroke, povode i tijek sudskog procesa organiziranog pred Sudbenim stolom u Zagrebu 1921. godine s ciljem kompromitiranja ovog hrvatskog intelektualca u očima javnosti. "*Južnoslavensko pitanje i svjetski rat*" je, bez sumnje, najvažnije Pilarovo djelo, o kojem u svom članku piše **Božidar Jančiković**. Autor ističe Pilarove oštroumne analize kompleksnih državno-pravnih, političkih, religijskih i etničkih odnosa koje ostaju nezaobilazne za razumijevanje aktualnih društvenih i političkih zbivanja.

Četvrta cjelina *Grđa* (160-223), osobito je zanimljiva jer se po prvi put objavljuju razni, dosad uglavnom neobjavljeni dokumenti vezani za život i rad dr. Pilara. Dokumenti su tijesno povezani sa objavljenim člancima, a to su: Pisma Dušanu Plavšiću (1897.-1898.); Tri dokumenta iz siječnja 1915.; Dva dokumenta iz godine 1917.; Tri dokumenta iz godina 1917. i 1918.; Ivo Pilar: Tri dokumenta u vezi sa suđenjem g. 1921.; Ivo Pilar: Historijat moje veleizdajničke parnice u g. 1920.-22. i Ivo Pilar: Koncept pisma njemačkom konzulu u Zagrebu (1924.).

U petoj cjelini, pod naslovom *Prilozi* (228-250) Mira Kolar i Elizabeta Wagner pripremile su za ponovno objavljivanje Pilarov tekst "Secesija", koji niti nakon stotinu godina od prve objave nije izgubio od svoje intelektualne svježine. Priređivačice teksta naglašavaju da se čitanjem ovoga teksta može spoznati Pilarova naobraženost, svestranost, lijep stil nadahnut oduševljenjem, ali i Pilarova namjera koja će pokrenuti mlade ljude u Hrvatskoj prema novim idejama i na drukčiji rad.

Urednici drugog sveska, Srećko Lipovčan i Zlatko Matijević, predali su javnosti novi broj *Godišnjaka Pilar* u kojem istraživači povijesnog razdoblja s kraja 19. i početka 20. stoljeća mogu pronaći dosad uglavnom neobjavljene dokumente, a u vezi sa tim i neke nove poglede na ovo burno razdoblje nestanka habsburške vlasti, a nastanka i djelovanja prve Jugoslavije. Osobito je potrebno istaknuti zanimljivost objavljivanja rezultata interdisciplinarnoga proučavanja u jednom časopisu, što i čini ovaj *Godišnjak* kvalitetnim. ■

Vera Katz

Austrian History Yearbook, Volume XXXIII, Izdavač: Center for Austrian Studies, University of Minnesota, 2002, str. 315

Sredinom augusta 2002.g. izašao je trideset i treći broj *Austrian History Yearbook*. Riječ je o Godišnjaku koji svojim sadržajem privlači pažnju naučnika cijelog svijeta. Austrijski historijski godišnjak okuplja historičare iz Amerike i cijele Europe (Austrija, Albanija, Mađarska, Rusija i dr.).

Utemeljitelj *Austrian History Yearbook* je R. John Rath, koji je ujedno bio prvi i dugogodišnji urednik (1965-1985). Godišnjak objavljuje rasprave iz historije Habsburške Monarhije kao i moderne Austrijske države. Na njegovim stranicama mogu se pročitati i vrlo zanimljive teme o zemljama nastalim raspadom Austro-Ugarske. Sama ideja izlaženja Godišnjaka na engleskom jeziku, koji nije jezik prostora koji se tematski obrađuje, govori o nastojanju utemeljitelja da upozna širu javnost sa historijom ovih zemalja. Dio zemalja koje su predmet istraživanja, nakon Drugog svjetskog rata došle su pod upravom komunističkih partija. Pružanje mogućnosti histori-